

TELERADİO YAYIMININ HÜQUQİ TƏNZİMLƏNMƏSİ

PEZİOME

Данная статья посвящена исследованию прав телерадиовещания и методов регулирования этих прав. В статье попытались прояснить процесс лицензирования любого органа на данном этапе и важные моменты, происходящие в этом процессе.

Ключевые слова: телерадио, лицензия, оперативность.

SUMMARY

The subject we want to deal with in this article is TV and radio broadcasting rights and the methods of regulating these rights. The article has tried to clarify the process of licensing of any body at this stage and the important parts that happened during this process.

Key words: teleradio, license, frequency.

Teleradio yayımı dedikdə, elektromaqnit dalğaları ilə açıq, yaxud kodlaşdırılmış formada, peyk, kabel və ya digər yerüstü texniki qurğular vasitəsilə kütləvi yayımlanan və istənilən sayda teleradio qəbuledicilər tərəfindən qəbul edilən səsli və ya görüntülü teleradio proqramlarının müəyyən məsafəyə ilkin ötürülməsi nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Konstitusiyasına əsasən, teleradio yayımı azaddır. Bu azadlıq qanunla müəyyənləşdirilir. Teleradio yayımının azadlığı vətəndaşların informasiyanı qanuni yolla axtarmaq, əldə etmək, hazırlamaq, ötürmək və yaymaq hüququna dövlət tərəfindən təminat verilməsinə əsaslanır.

Lakin bu azadlıq göründüyü qədər sərhədsiz deyil. Yalnız Azərbaycanda deyil, bütün ölkələrdə teleradio yayımı üçün müəyyən şərtlər var. Bu kimi dövlətlə yayımcı arasındakı xüsusi razılığa lisenziya deyilir. Avropa İnsan Haqları Konvensiyasının 10- cu maddəsi də dövlətlərin radio və teleyayım üzərinə lisenziya qoymaq haqqını qəbul edir. İfadə azadlığına nisbətdə teleradio yayımına bu cür sərhədlər tətbiq etmək kommunikasiya vasitəsi olaraq teleradionun bir sıra özəllikləri ilə bağlıdır:

- auditoriyaya daha tez və effektiv təsir imkanına malik olmaq;
- hadisəni başverdiyi anda çatdırma bilmək;
- eşitmə və görmə üzvlərinə eyni anda təsir etmək;
- çap media ilə müqayisədə gündəlik yayımı pulsuz da əldə edə bilmə və s.

Bu imkanlar cəmiyyətdəki bir çox siyasi qrupların, biznes sahibkarlarının və başqa bir sıra şəxslərin teleradioya nəzarət etmək həvəsini artırma bilər. Yayım orqanının hər hansı siyasi və iqtisadi qüvvələrin əlinə keçməsinin qarşısını almaq üçün qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydalar tətbiq edilir.

Bütün ölkələrdə olduğu kimi Azərbaycanda da teleradio yayımı bəhs etdiyimiz qaydalar- lisenziya- əsasında formalaşır. Lisenziya yayıma icazə verildiyini bildirir və bununla birlikdə teleradio üçün tezlik də ayırılır. Tezliklər siyahısını Tezliklər üzrə Dövlət Komissiyası tərtib edir.

Azərbaycanda teleradio yayımının tənzimlənməsi ölkə Konstitusiyasına, “Kütləvi informasiya vasitələri haqqında”, “Televiziya və radio yayımı haqqında”, “İctimai televiziya və radio yayımı haqqında”, “İnformasiya əldə etmək haqqında”, “Məlumat azadlığı haqqında” qanunlara və digər müvafiq sənədlərə əsaslanır.

“Televiziya və radio yayımı haqqında” qanuna əsasən, teleradio fəaliyyətinin bir neçə prinsipi mövcuddur. Bu prinsiplərdən ən əsasları aşağıdakılardır:

- vətəndaşların öz fikir və baxışlarını sərbəst ifadə etməsi;
- ideoloji və siyasi plüralizm;
- tərəfsizlik və qərəzsizlik;
- insanların şəxsi həyatına müdaxilənin yol verilməzliyi;
- milli- mənəvi dəyərlərin qorunması;
- peşə etikasına və əxlaq normalarına riayət edilməsi;
- proqramların keyfiyyətliyi

Prinsiplərlə yanaşı yayım strategiyasına verilən bəzi tələblər də öz əhəmiyyətliyi qoruyur;

• faktlar, hadisələr ədalətli, birtərəfliyə yol verilmədən şərh edilə bilər;

• insanların şərəf və ləyaqətinin alçaldılmasına, işgüzar nüfuzunun ləkələnməsinə yol verilməməlidir;

• verilənlərdə dövlət dilinin istifadə edilməsi mütləq olmalıdır;

• milli, dini, irqi ayrıseçkiliyin təbliğinə yol verilməməlidir;

• dövlət texniki standartlarına cavab verən teleradio yayımı təmin olunmalıdır.

2005- ci il avqustun 29- dan Azərbaycanda ictimai televiziya və radio yayımı gerçəkləşdirilir. İctimai yayım xidmətləri postsovet ölkələrində hökumətin media üzərində hakimiyyətini daşımaq üçün yaradılmış media qurumlarıdır. Azərbaycanda isə bu proses olduqca fərqli inkişaf etmişdir. İctimai televiziya həm dövlət televiziya fəaliyyətini davam etdirmiş, həm də bir müddət paralel fəaliyyət göstərən, büdcədən maliyyələşən ictimai TV olaraq formalaşmışdır.

Qanuna əsasən ictimai yayım xidməti müstəqil olmalıdır ki, öz vəzifəsi olan cəmiyyətə tərəfsiz xidmət etmək borcunu manəəsiz yerinə yetirə bilsin.

Hazırda internet mediasının xüsusi inkişafı, informasiya mübadiləsinə gətirdiyi yeniliklər bir çox müzakirələrə səbəb olmuşdur. Bunlardan ən başlıcası internet mediasının tənzimlənməsi mövzudur. Hələlik Azərbaycanda, o cümlədən də bir çox aparıcı ölkələrdə interneti məhdudlaşdıran heç bir sistem yoxdur, yalnız texnoloji baxımdan bu kimi hallar mövcuddur. Lakin informasiya kirliliyi, şəxsi həyata müdaxilə kimi hallarda baş verə biləcək mənfi təcrübələr bu kimi tənzimləmə sistemlərinə fəaliyyətinin tətbiqini tezləşdirmə yolunda addımlar atılmasına səbəb ola bilər.

Reallıq isə budur ki, internet mediasının yaranması ilə insan həyatında bir çox müsbət dəyişikliklər baş verib; informasiya sürətliyi, interaktivlik, hər bir şəxsin azad söz mühtinin olması onu digər yayım məcrələrindən ayırır və bu fərq hələki təhlükə daşıyacaq formaya sahib deyildir.

Dövlət tənzimləməsinə söz və mətbuat azadlığına təhlükə sayan beynəlxalq qurumlar düşünür ki, internet mediası yalnız etik baxımdan tənzimlənmə bilər. Avropa Şurasının 2001- ci ildə qəbul etdiyi “İnterneti qorumaq və inkişaf etdirmək” qərarı ilə internetə çıxış hüququnu Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasına əlavə edib. Qərara əsasən, internetə çıxış dövlətlərin müdaxiləsindən uzaq tutulmalı, vətəndaşların bu hüquq qorunmalı, dövlət əlverişli qiymətlərlə, heç bir ayrışdırmadan bütün vətəndaşlar üçün təmin edilməlidir.

İnternet mediasının inkişafı bloggerlik, vətəndaş mediası kimi anlayışların yaranmasına, cəmiyyətin hadisələrin yalnızca gedişatına deyil, eyni zamanda, inkişafına, yayılmasına da daxil olmasına şərait yaradır.

Hər bir halda medianın azad və sərbəst şəkildə inkişafı müsbət hadisədir və cəmiyyətin inkişafı üçün danılmazdır.

ƏDƏBİYYAT:

1. “Televiziya və Radio Yayımı haqqında” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının Qanunu
2. Jurnalistikanın əsasları; Qulu Məhərrəmli, Bakı 2008
3. TRT Akademisi; Olağanüstü Dönmələrdə Yayımçılıq
4. http://unec.edu.az/application/uploads/2015/12/194_mencement.pdf

Elmi rəhbər: f.u.f.d, dosent Aynur Kərimova